

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені І. І. МЕЧНИКОВА
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ТА ПРАВОСУДДЯ

МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

ЕЛЕКТРОННИЙ МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 Право

ОДЕСА
2023

УДК 342.553(072)
М905

Укладач:

О. В. Прієшкіна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного права та правосуддя

Рецензенти:

Т. В. Степанова, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного права та правосуддя Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

М. А. Баламуш, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного та господарського права Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

*Рекомендовано до друку Вченою радою економіко-правового факультету ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 1 від 28 серпня 2023 р.*

М905

Муніципальне право [Електронний ресурс] : електронний методичний посібник з дисципліни для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право» / уклад.: О. В. Прієшкіна. – Одеса, 2023. – 58 с. – 0,9 МБ.

Методичний посібник укладено відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Муніципальне право», яка є вибірковою дисципліною для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 Право. Методичний посібник містить опис змісту дисципліни, перелік питань та методичні рекомендації для підготовки до практичних занять, пояснення до виконання самостійних завдань та рекомендовану літературу до них.

УДК 342.553(072)

© Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	7
ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ.....	12
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ ДОПОВІДІ	45
ПОЛІТИКА КУРСУ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ.....	47
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ.....	49
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	52

ВСТУП

Муніципальне право є однією з найважливіших галузей системи права, яка регулює відносини організації та функціонування місцевого самоврядування як особливого елементу демократичної правової держави. Муніципальне право є комплексною галуззю, оскільки її норми регулюють або об'єктивно мають регулювати суспільні відносини, що є предметом впливу ряду традиційних та інших загальновизнаних галузей права, насамперед конституційного, адміністративного, фінансового, цивільного, земельного та ряду інших галузей публічного і приватного права. Отже, муніципальне право в системі права України являє собою комплексну галузь публічного права, норми якої регулюють насамперед і головним чином організацію і здійснення влади територіальними громадами та утворюваними ними органами в межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Метою викладання навчальної дисципліни «Муніципальне право» є підготовка до практичної та наукової діяльності висококваліфікованих фахівців-юристів шляхом усвідомлення здобувачами значення норм права, що регулюють відносини в галузі місцевого самоврядування, формування навичок практичного застосування отриманих знань шляхом здійснення аналізу реалізації вказаних норм.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Муніципальне право» є:

- отримання ґрунтовних знань перш за все про природу суспільних відносин, що їх регулює муніципальне право, сферу їх поширення, їх роль в забезпеченні функціонування виконавчої влади,
- вивчення становлення компетенції місцевого самоврядування в вирішенні задач і функцій територій та територіальних колективів;
- аналіз форм та способів контролю за місцевим самоврядуванням, тому що саме в цьому проявляється основна точка зіткнення держави і місцевого самоврядування, демонструється рівень довіри і свободи,

представлених державою місцевим співтовариствам та їх представницьким органам;

- дослідження системи гарантій здійснення місцевого самоврядування;
- моніторинг змін та поновлень, що відбуваються в змісті, структурі, механізмі муніципально-правового регулювання, у чинному законодавстві та в характері соціально – економічних процесів.

Даний курс викладається шляхом поєднання аудиторних занять із самостійною роботою. Лекційні, практичні заняття відносяться до аудиторних занять. При підготовці до практичних занять необхідно, керуючись записами, зробленими під час лекції, а також методичними вказівками до кожної теми, опрацювати рекомендовану літературу; знайти та проаналізувати нормативно-правові акти з даної теми, засвоїти їх основні положення. Самостійна підготовка передбачає підготовку доповідей, аналіз нормативних актів і літературних джерел, огляд бібліографії, підготовку до тестування тощо.

Підсумковою формою контролю знань є складання заліку.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен оволодіти:

знаннями: основних, внутрішньодержавних, національних і зарубіжних нормативних та міжнародно-правових актів, що регламентують правові основи організації та діяльності органів місцевого самоврядування та муніципальну дійсність в Україні і за кордоном, системи, принципи, функції, повноваження органів місцевого самоврядування України та зарубіжних країн; організаційно-правові форми діяльності органів місцевого самоврядування;

вміннями: використати дані науки конституційного та муніципального права при вирішенні професійних задач; орієнтуватися в системі внутрішньодержавного законодавства та практики, а також в міжнародно-правових стандартах, регламентуючих організацію та діяльність органів

місцевого самоврядування України; правильно застосовувати законодавство в практичній діяльності та співвідносити між собою;

навичками: збирання, оброблення, систематизації, зберігання та практичного використання державно-нормативної та міжнародно-правової інформації, її порівняльно-правового аналізу із селективним направленням для використання в практичній діяльності.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА. СУТНІСТЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.

Тема 1. Муніципальне право: поняття, історія та теорії.

Історія виникнення муніципального права. Поняття та предмет муніципального права як комплексної галузі права. Поняття правових відносин. Співвідношення муніципального управління та самоврядування народу. Співвідношення державної влади та муніципального самоврядування. Структура муніципального права. Джерела муніципального права. Муніципальне право як наукова дисципліна: поняття, система, джерела. Муніципальне право як навчальна дисципліна: поняття, система, джерела. Поняття та зміст принципу гомруля (місцевого самоврядування). Місцеве самоврядування в історії українського народу. Регіональна, міська, сільська форма самоврядування в Київській Русі. Магдебурзьке право – юридична основа розвитку місцевого самоврядування в Україні в XIII-XVI ст.ст. Військово-адміністративне самоврядування, полковосотенний устрій в Україні в XVI – XVIII ст.ст. Розвиток місцевого самоврядування після приєднання України до Росії. Місцеве самоврядування та місцева адміністрація Української гетьманської держави. Місцеве самоврядування в УНР. Місцеві ради в Україні в середині 20-х років XX ст. Становлення сучасної концепції муніципального самоврядування в Україні та СНД. Фонд сприяння становленню та розвитку місцевого самоврядування України.

Тема 2. Поняття, принципи та система місцевого самоврядування в Україні.

Поняття та організаційні форми здійснення місцевого самоврядування. Територіальний колектив (місцеве співтовариство) та процеси його виникнення. Принципи місцевого самоврядування. Функції місцевого

самоврядування. Система місцевого самоврядування. Формування органів місцевого самоврядування. Поєднання форм прямої (безпосередньої) та представницької демократії в системі місцевого самоврядування. Місцеві референдуми та інші форми безпосередньої демократії. Основні признаки органів місцевого самоврядування як муніципальних органів. Муніципальні союзи – добровільні об'єднання (асоціації) органів місцевого самоврядування.

Тема 3. Територіальна громада – первинний суб'єкт місцевого самоврядування.

Поняття територіальної громади. Основні ознаки територіальної громади. Види територіальних громад. Особливості територіальної громади району у місті. Основні форми волевиявлення територіальної громади. Місцеві вибори. Місцевий референдум. Загальні збори. Місцева ініціатива. Громадські слухання. Дорадче опитування. Статут територіальної громади. Інші акти статутного права. Проблеми оптимізації територіальних громад. Порядок об'єднання територіальних громад. Принцип муніципального унітаризму. Принцип муніципального федералізму. Проблеми вдосконалення конституційно-правового статусу територіальних громад.

Тема 4. Функції та повноваження місцевого самоврядування.

Основні функції та повноваження територіальної громади. Виключні повноваження територіальної громади. Поняття та загальна характеристика повноважень органів місцевого самоврядування. Повноваження місцевого самоврядування в області планово-фінансової діяльності; в області управління муніципальною власністю; в області охорони суспільного порядку; в області житлово-комунальної сфери; в області охорони навколишнього середовища; в області будівництва та зв'язку; повноваження в області соціально-побутової сфери; в сфері комунікацій. Делеговані повноваження органів місцевого самоврядування. Структура компетенції органів місцевого

самоврядування. Принципи визначення компетенції органів місцевого самоврядування. Співвідношення компетенції представницького органу місцевого самоврядування та компетенції інших органів місцевого самоврядування. Повноваження в області бюджету та фінансів.

Тема 5. Гарантії місцевого самоврядування, економічна та фінансова основа місцевого самоврядування.

Поняття та система гарантій місцевого самоврядування. Загальні гарантії (політичні, економічні, культурні); Спеціальні (власне юридичне) гарантії. Судові та інші правові форми захисту місцевого самоврядування. Конституційне право місцевого самоврядування на захист. Відповідальність за невиконання рішень представницького та виконавчих органів місцевого самоврядування. Правові обмеження для посадових осіб органів місцевого самоврядування. Відповідальність органів місцевого самоврядування перед державою, перед територіальною громадою, перед фізичними та юридичними особами. Дostroкове припинення повноважень органів місцевого самоврядування; органів територіальної самоорганізації населення, сільського, селищного, міського голови.

Змістовий модуль 2.

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПОРЯДОК РОБОТИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ. МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.

Тема 6. Правове регулювання організаційних форм діяльності місцевого самоврядування

Поняття та організаційні форми здійснення місцевого самоврядування. Територіальний колектив (місцеве співтовариство) та процеси його виникнення. Принципи місцевого самоврядування. Функції місцевого самоврядування. Система місцевого самоврядування. Формування органів

місцевого самоврядування. Поєднання форм прямої (безпосередньої) та представницької демократії в системі місцевого самоврядування. Місцеві референдуми та інші форми безпосередньої демократії. Основні признаки органів місцевого самоврядування як муніципальних органів. Муніципальні союзи – добровільні об'єднання (асоціації) органів місцевого самоврядування.

Тема 7. Організація роботи депутатів місцевих рад.

Виникнення та термін повноважень депутатів місцевих рад. Діяльність депутата в раді. Депутатський запит. Депутатська недоторканість. Організація роботи депутатів в виборчих дільницях та трудових колективах. Депутатські групи та депутатські пости. Відповідальність депутата, порядок його відклику. Захист честі, гідності депутата. Забезпечення умов для здійснення депутатом його повноважень. Звільнення депутата від виборчих та службових обов'язків та відшкодування витрат, пов'язаних з депутатською діяльністю. Право депутата на одержання інформації та консультації. Надання депутатам юридичної допомоги. Порядок одержання згоди ради на притягнення депутата до відповідальності. Роль депутатів місцевих рад в вирішенні економічних, соціальних та правових питань.

Тема 8. Організація роботи виконкомів сільських, селищних, міських рад.

Функції та порядок формування виконавчих комітетів сільських, селищних, міських рад. Загальна компетенція виконкомів. Галузева компетенція виконкомів. Організація роботи виконкомів. Голова виконкому. Заступники голови виконкому. Управляючий (секретар) справами виконкому. Члени виконкому. Відділи, управління та інші органи виконкому. Акти виконкому та його органів. Реалізація виконкомами делегованих повноважень державної виконавчої влади.

Тема 9. Місцеве самоврядування у США та країнах Західної Європи.

Органи місцевого самоврядування в США. Принципи самоврядування або принцип гомруля в США. Органи місцевого самоврядування в Великобританії. Органи місцевого самоврядування у Франції. Правова природа міжнародних стандартів місцевого самоврядування. Європейська Хартія місцевого самоврядування 1985р.

Тема 10. Місцеве самоврядування у країнах Східної Європи.

Загальна характеристика організації місцевого самоврядування у країнах Східної Європи. Органи місцевого самоврядування в Болгарії. Органи місцевого самоврядування в Польщі. Всесвітня Декларація місцевого самоврядування 1985р. Європейська типова конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами та органами влади 1980 р. Європейська урбаністична Хартія 1992 р. Сприйняття Україною міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування та місцевої демократії. Міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування з міжнародними неурядовими організаціями місцевих влад та місцевими владами зарубіжних держав.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Змістовий модуль 1.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА. СУТНІСТЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Тема 1. Муніципальне право: поняття, історія та теорії.

Практичне заняття 1.

Питання для обговорення

1. Поняття та предмет муніципального права як комплексної галузі права.
2. Структура муніципального права.
3. Муніципальне право як наукова дисципліна.
4. Муніципальне право як навчальна дисципліна.

Тестування.

Практичне заняття 2.

Питання для обговорення

1. Джерела муніципального права.
2. Співвідношення державної влади та муніципального самоврядування,
3. Муніципального управління та самоуправління народу.

Тема доповіді (обсяг до 5 сторінок).

1. Поняття децентралізації та її роль для сучасної демократичної держави.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Здобувач має знати, що ще в епоху древнього Риму появився термін «муніципалітет». В Римі міста називалися муніципалітетами. Нині муніципалітети – виборче міське та сільське самоуправління, хоча в США муніципалітетами називають лише міське самоврядування.

Здобувач має усвідомлювати, що муніципальне право – це комплексна галузь права, яка являє собою сукупність правових норм, які закріплюють та

регулюють суспільні відносини, які виникають в процесі організації місцевого самоврядування та рішення населенням муніципальних утворень безпосередньо через виборчі та інші органи місцевого самоврядування питань місцевого значення, а також в процесі реалізації окремих державних повноважень, якими можуть наділятися органи місцевого самоврядування.

Місцеве самоврядування та муніципальне управління співвідносяться між собою та тісно взаємозв'язані, хоча вони дещо відрізняються одне від одного. В структурному відношенні муніципальне право складається із загальної та особливої частин, а саме:

Здобувач має знати, що до загальної частини слід відносити таке: а) Місцеве самоврядування в системі народовладдя; б) Основи місцевого самоврядування: територіальні, організаційно-правові, фінансово-економічні. До особливої частини відносяться такі структурні частини: а) Предметі відання та повноваження місцевого самоврядування. Компетенція. б) Гарантії місцевого самоврядування: поняття, види, правова регламентація, роль та значення. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування. в) Контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування, його роль та значення.

Здобувач має знати, що джерела муніципального права – зовнішня форма вираження норм права, взагалі, та муніципального права, зокрема. Всі джерела цієї галузі розділяються на чотири групи: I Перша група джерел – Конституція України; Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», Укази Президента, Закон України «Про міліцію» від 20 грудня 1990 р., постанови Уряду, постанови Конституційного Суду України, постанови Верховного Суду України, постанови Вищого Адміністративного Суду України, накази міністерств та відомств. II група джерел – Закони України «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 р., Закон України «Про вибори депутатів місцевих рад, сільських, селищних, міських голів та депутатів АРК» від 10 липня 2010 р. III група джерел – всі нормативно-правові акти, які прийняті шляхом прямого волевиявлення населення

муніципальних утворень, органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами. Це, перш за все, статuti муніципальних утворень, рішення представницьких органів місцевого самоврядування та загальнообов'язкові правила по предметах відання муніципальних утворень. IV група джерел – міжнародно-правові акти, які відносяться безпосередньо до інституту місцевого самоврядування, а саме: а) Європейська Хартія місцевого самоврядування 1985 р.; б) Всесвітня Декларація місцевого самоврядування 1985 р.; в) Європейська типова конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами та органами влади 1980 р.; г) Європейська Хартія про участь молоді в муніципальному та регіональному житті та інші.

Здобувач має усвідомлювати, що муніципальне право як наукова дисципліна – це сукупність знань, ідей, теорій про місцеве самоврядування, про форми та практику його здійснення та правового регулювання.

Система дисципліни муніципального права – це логічна послідовність вивчення питань, які відносяться до місцевого самоврядування та складаються його зміст. Головна задача наукової дисципліни муніципального права є розкриття суті місцевого самоврядування, його видів як форми організації влади народу та розроблення проблеми підвищення ефективності діяльності місцевого самоврядування, його органів по вирішенню питань місцевого, локально-регіонального значення.

Здобувач має знати, що джерела муніципального права як науки – це нормативно-правові акти, які існують та складаються правові норми муніципального права, закріплюють та регулюють організацію діяльності місцевого самоврядування. Існують 4 групи джерел. Муніципальне право як навчальна дисципліна знаходиться в стадії становлення та розвитку. Курс муніципального права має велике значення в системі професійної підготовки юристів. Задачею є допомога майбутнім юристам при вивченні організації місцевого самоврядування, організаційно-правових форм та гарантії його здійснення, повноважень та компетенції органів місцевого самоврядування

по вирішенню питань місцевого значення, окремих державних повноважень, якими можуть наділятися органи місцевого самоврядування. Система складається з двох частин: загальної та особливої.

Рекомендовані джерела до вивчення теми

Нормативні акти

1. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р. *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. 2002. №10. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. з наст змінами. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. №24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>

Основна література

4. Зимовець А. В. Муніципальне право: конспект лекцій. Дніпро: 2016. [14.1.pdf \(dduvs.in.ua\)](#)
5. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. К., 2017. 110 с. URL: [Mischeve Samjvriyad-PRINT_book_01_11-PRN.qxd \(csi.org.ua\)](#)
6. Болдирев С. В., Лінник М. П. Забезпечення регіонального розвитку. напрями і способи стимулювання розвитку регіонів у воєнний та повоєнний періоди. *International Scientific Journal "Internauka". Series: "Juridical Sciences"*. 2022. №11. https://www.inter-nauka.com/uploads/public/16705_11420256.pdf

Додаткова література

1. Баранов С. О. Сучасні проблеми правового регулювання процесу децентралізації влади в Україні та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник*

Міжнародного гуманітарного університету. Серія Право. 2018. №34. Т.2. С.16-19. <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc34/6.pdf>

2. Бурик З., Дзевелюк М., Рабенчук О. Публічне управління в умовах децентралізації влади. *Наукові перспективи. 2023. №7(37). С.61-75. <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/5644/5676>*

3. Прієшкіна О.В. Роль децентралізації державної влади в розширенні прав місцевого самоврядування. *Децентралізація в Україні: теорія та практика конституційної, адміністративної і муніципальної реформи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Одеса, 7 квітня 2017 р.)* Нац. ун-т «Одеська юрид. Академія». Одеса. Фенікс, 2017. С. 65-67.

4. Прієшкіна О. В. Конституційний лад на економічна система: загальнотеоретичні аспекти. *Юридичний вісник. 2015. №1. С. 23-30.*

5. Ровинська К. І. Законодавче закріплення прозорості та відкритості владних інституцій місцевого рівня: міжнародний досвід. *Правова держава. 2019. № 31. С. 17-24. <http://pd.onu.edu.ua/article/view/143440/144572>*

6. Шамрай В. В. Місцеве самоврядування як чинник впливу на процес інтернаціоналізації конституційного права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Право". 2018. Т.1. С.52-55. <http://dsr.univ.kiev.ua/pub/242884/>*

Тема 2. Поняття, принципи та система місцевого самоврядування в Україні.

Практичне заняття 3.

Питання для обговорення

1. Поняття місцевого самоврядування.
2. Принципи, система місцевого самоврядування.
3. Функції місцевого самоврядування.

Тестування.

Практичне заняття 4.

Питання для обговорення

1. Місцеві референдуми: загальна характеристика, нормативно-правове регулювання.
2. Види і характеристика інших форм безпосередньої демократії.
3. Муніципальні союзи – добровільні об'єднання (асоціації) органів місцевого самоврядування.

Тестування.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Здобувач має знати, що під місцевим самоврядуванням розуміють самостійну та під свою відповідальність діяльність населення по вирішенню безпосередньо або через органи місцевого самоврядування питань місцевого значення, виходячи із інтересів населення, його історичних та місцевих традицій. Правова регламентація цього поняття передбачена у ст. 2 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р., у ст. 3 Європейської Хартії місцевого самоврядування 1985 р., у ст. 2 Всесвітньої Декларації місцевого самоврядування 1985 р., ст. 140 Конституції України тощо.

Здобувач має знати, що принципи місцевого самоврядування закріплені у ст. 4 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Принципи – це основні, корінні начала та дії, які лежать в основі організації та діяльності населення і формованих ними органів. Ряд принципів також містить Конституція України, зокрема ст. 7 та ст. 140-146 (розділ XI).

Система місцевого самоврядування передбачена у ст. 5 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та складається з таких структурних елементів: територіальна громада; сільський, селищний, міський голова; сільська, селищна, міська рада; виконавчі органи сільської, селищної, місцевої ради; органи самоорганізації населення; районні та обласні ради.

Здобувач має усвідомлювати, що безпосередня демократія – це форма організації державної влади, де громадяни беруть участь у прийнятті рішень безпосередньо, без посередництва обраних представників. Це означає, що громадяни мають можливість впливати на політичні процеси та ухвалення

рішень, безпосередньо висловлюючи свою волю. Деякі форми безпосередньої демократії включають: (а) Референдуми та плебісцити: Це голосування громадян за конкретне питання або законопроект. Референдум може бути ініційований державними органами або громадянами. Плебісцити часто використовуються для зміни конституції або важливих політичних рішень. (б) Ініціатива громадян: Громадяни можуть ініціювати збори підписів або звертатися до органів влади з проханням розглянути певну ідею або питання. Якщо збирається достатня кількість підписів, то це питання може бути внесено до голосування. (в) Громадські збори: Громадяни мають можливість зібратися на громадському зборі, де вони обговорюють важливі питання, висловлюють свої думки та роблять рішення. (г) Електронна демократія: Використання технологій та Інтернету для проведення голосувань, обговорень та прийняття рішень. Це може включати онлайн-голосування, платформи для обговорення та інші інтерактивні інструменти. (д) Асамблеї та консенсус-конференції: Група громадян може зібратися для обговорення та прийняття рішень шляхом досягнення консенсусу (однозначної згоди). (є) Консультації та громадські обговорення: Державні органи можуть консультувати громадян стосовно певних питань, проводити громадські слухання та обговорення, щоб враховувати громадську думку під час прийняття рішень. (ж) Бюджетна участь: Громадяни можуть брати участь у прийнятті рішень щодо розподілу бюджетних коштів, визначення пріоритетів та програм розвитку. Ці форми безпосередньої демократії можуть застосовуватися окремо або в поєднанні в різних державах та контекстах.

Рекомендовані джерела до вивчення теми

Нормативні акти

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. №24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>

2. Про статус депутатів місцевих Рад народних депутатів: Закон України від 11 липня 2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 40. Ст.290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15>

Основна література

1. Зимовець А. В. Муніципальне право: конспект лекцій. Дніпро: 2016. [14.1.pdf \(dduvs.in.ua\)](#)
2. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. К., 2017. 110 с. URL: [Mischeve Samjvriyad-PRINT book 01 11-PRN.qxd \(csi.org.ua\)](#)

Додаткова література

1. Прієшкіна О.В. Правове регулювання безпосередньої демократії в місцевому самоврядуванні України. Дисертація... к.ю.н.. Харків, 2003.
2. Прієшкіна О.В. Децентралізація державної влади та місцеве самоврядування: проблеми та перспективи. *Матеріали Всеукраїнської дистанційної конференції, присвяченої 20-річчю створення економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І.І. Мечникова* (25 квітня 2018 р., Одеса). О.: Фенікс, 2018. С. 17-21.
3. Стрільчук В. А. Муніципалізація концепту стійкого (збалансованого) розвитку. *Правова держава*. 2019. № 31. С. 25-30. <http://pd.onu.edu.ua/article/view/143442/144574>
4. Терещук Г. А. Транспарентність в діяльності органів публічної адміністрації як один із ключових принципів. *Правова держава*. 2019. № 30. С. 124-129. <http://pd.onu.edu.ua/article/view/132875/137217>
5. Тернавська В. М. Засоби реалізації правової політики: теоретико-методологічний аналіз. *Правова держава*. 2019. № 35. С. 25-32. <http://pd.onu.edu.ua/article/view/181343/182658>

Тема 3. Територіальна громада – первинний суб'єкт місцевого самоврядування.

Практичне заняття 5.

Питання для обговорення

1. Поняття та структура територіальної громади.
2. Види територіальних громад.
3. Функції територіальних громад.
4. Повноваження територіальних громад.
5. Форми діяльності територіальних громад.

Тема доповіді (обсяг до 5 сторінок).

1. Об'єднання територіальних громад: український та зарубіжний досвід.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Здобувач має знати, що територіальна громада – це жителі певної адміністративно-територіальної одиниці або кількох одиниць, яка об'єднує населені пункти та їхні території для вирішення спільних питань та забезпечення розвитку на місцевому рівні. Основна ідея територіальних громад полягає в децентралізації влади та прийнятті рішень ближче до місця проживання громадян. Вони є важливим інструментом для розвитку територій, підвищення якості надання послуг та залучення громадян до участі в управлінні справами своєї громади.

Здобувач має розуміти, що основні ознаки територіальної громади: (а) Об'єднання жителів у межах населених пунктів: Територіальна громада включає в себе різні населені пункти, такі як міста, села, селища та інші території, які розташовані поряд. (б) Самоорганізація та самоврядування: Територіальні громади мають право на самостійне управління та вирішення питань, що стосуються їхньої території. Це включає в себе прийняття рішень про розвиток, інфраструктуру, соціальні програми тощо. (в) Фінансова автономія: Територіальні громади мають власний бюджет, що дозволяє їм збирати та витратити кошти на місцеві потреби. Це сприяє ефективному розподілу ресурсів та забезпеченню розвитку громади. (г) Повноваження та компетенції: Територіальні громади мають право вирішувати питання, що

стосуються освіти, охорони здоров'я, благоустрою, соціальної допомоги, розвитку інфраструктури тощо. Вони можуть розробляти та впроваджувати власні програми та проекти. (д) Участь громадян: Територіальні громади сприяють залученню громадян до участі в управлінні та вирішенні питань, що стосуються їхнього оточення. Це може бути здійснено через громадські обговорення, збори, ініціативи тощо. (є) Розвиток територій: Головною метою територіальних громад є забезпечення розвитку своєї території, залучення інвестицій, підвищення якості життя громадян та створення сприятливого середовища для бізнесу. (ж) Представництво: Територіальні громади можуть мати свої представницькі органи, такі як обрані місцеві ради чи інші управлінські структури, які відображають інтереси громади. Загалом, територіальні громади є важливим елементом місцевого самоврядування та демократії, сприяючи розвитку територій та підвищенню якості життя громадян.

Здобувач має усвідомлювати, що територіальні громади можуть варіюватися за різними критеріями, такими як розмір, функціональність та структура. Основні види територіальних громад включають: (а) Сільські громади: Ці громади об'єднують села, селища та інші сільські населені пункти. Вони зазвичай займаються питаннями, пов'язаними з сільським господарством, розвитком інфраструктури, освітою, охороною здоров'я та іншими питаннями, важливими для сільського населення. (б) Міські громади: Ці громади об'єднують міста та міські населені пункти. Вони зазвичай займаються питаннями, пов'язаними з економічним розвитком, інфраструктурою, міським плануванням, транспортом, культурою та іншими аспектами міського життя. (в) Селищні громади: Ці громади об'єднують селища (зазвичай меншого розміру, ніж міста) та інші населені пункти. Вони можуть займатися схожими питаннями, що і міські громади, але з фокусом на потреби менших населених пунктів. (г) Об'єднані територіальні громади: Це громади, що об'єднують кілька сільських, селищних або міських населених пунктів в одну адміністративну одиницю. Це може сприяти більш

ефективному управлінню та розвитку на території. (д) Спеціалізовані територіальні громади: Деякі громади можуть бути створені для вирішення конкретних питань, таких як розвиток туризму, екологічна охорона або розробка промислових зон. (є) Міжмуніципальні об'єднання: Це форма співпраці між різними територіальними громадами для вирішення спільних питань, які перетинають межі окремих громад. Це може включати об'єднання для надання послуг, планування розвитку або вирішення інфраструктурних проблем. Ці типи територіальних громад можуть відрізнятися в різних країнах або регіонах залежно від системи управління та місцевого законодавства.

Рекомендовані джерела до вивчення теми

Нормативні акти

1. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11.07.2001 р. № 2625-III. Відомості ВРУ. 2001. № 48. Ст. 254.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>
2. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР (зі змін.)
3. Про затвердження статуту територіальної громади м. Одеси: Рішення Одеської міської ради від 25.08.2011 року.
<http://omr.gov.ua/acts/council/36244/>.
4. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015 року. Відомості Верховної Ради України. 2015. №13. Ст.91.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>

Основна література

1. Бодрова І. І. Державне будівництво та місцеве самоврядування. Підручник. 2017. 360 с.
2. Зимовець А. В. Муніципальне право: конспект лекцій. Дніпро: 2016.
[14.1.pdf \(dduvs.in.ua\)](#)
3. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцеве

самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. К., 2017. 110 с. URL: [Mischeve_Samjvriyad-PRINT_book_01_11-PRN.qxd \(csi.org.ua\)](http://Mischeve_Samjvriyad-PRINT_book_01_11-PRN.qxd(csi.org.ua))

Додаткова література

1. Барановська Т. М. Територіальні громади як первинний суб'єкт місцевого самоврядування та реалізації муніципальної політики // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2015. № 10. С.97. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=09> (дата звернення 22.07.2022).
2. Гураль П. Ф. Територіальна громада в Україні: історико- правове дослідження: моногр. Л.: ЛДУВС; Край, 2008. 467 с.
3. Соїч О. В. Колективні суб'єкти як особливий різновид суб'єктів права. *Правова держава*. 2019. № 32. С. 44-50. <http://pd.onu.edu.ua/article/view/149512/150803>

Тема 4. Функції та повноваження місцевого самоврядування.

Практичне заняття 6.

Питання для обговорення

1. Поняття та загальна характеристика функцій місцевого самоврядування.
2. Поняття та загальна характеристика повноважень місцевого самоврядування.
3. Компетенція органів місцевого самоврядування.
4. Поняття, структура та принципи визначення компетенції органів місцевого самоврядування.

Тестування.

Практичне заняття 7.

Питання для обговорення

1. Співвідношення компетенції представницького органу місцевого самоврядування і компетенція місцевої адміністрації.

2. Повноваження органів місцевого самоврядування в різних галузях місцевого життя.
3. Виконання органами місцевого самоврядування делегованих повноважень органів державної виконавчої влади.

Тема доповіді (обсяг до 5 сторінок).

1. Повноваження органів місцевого самоврядування в різних галузях місцевого життя

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Здобувач має усвідомлювати, що функції місцевого самоврядування – основні, керівні напрямки діяльності, взагалі, та муніципальної діяльності, зокрема. Форми прямої демократії та представницької демократії тісно поєднані між собою. Основні форми місцевої демократії – місцеві референдуми та місцеві вибори. До інших форм безпосередньої демократії відносяться загальні збори громадян, місцеві ініціативи, громадські слухання та інші. Важливе значення в життєдіяльності місцевого самоврядування мають муніципальні союзи як добровільні об'єднання (асоціації) органів місцевого самоврядування.

Здобувач має знати, що під повноваженнями розуміють закріплені нормами муніципального права за населенням, виборчими та іншими органами місцевого самоврядування права та обов'язки, які необхідні для здійснення задач та функцій місцевого самоврядування на території муніципального утворення. Всі повноваження розділяються на: загальні та спеціальні, власні та делеговані.

Здобувач має усвідомлювати, що власні повноваження – це повноваження, які визнаються за муніципальним утворенням державою та яка забезпечує самостійне вирішення населенням питань місцевого значення. Делеговані або окремі державні повноваження – це повноваження, якими наділяються згідно з Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні». В реальному житті повноваження реалізуються, по-перше,

безпосередньо населенням муніципального утворення, по-друге, повноваження реалізуються органами місцевого самоврядування та їх посадовими органами.

Від повноважень слід відокремити компетенцію.

Здобувач має розуміти, що під компетенцією розуміють складну правову категорію, структура якої складається із предметів відання, прав та обов'язків. І структурний елемент – це предмети відання, під якими розуміють всі сфери місцевого життя, в яких діє даний юридично компетентний орган. В залежності від особливостей предметів відання органи місцевого самоврядування розділяються на: органи загальної компетенції (ст. 25); органи спеціальної компетенції (ст. 26).

Органи загальної компетенції – це представницькі органи місцевого самоврядування та місцева адміністрація, предмети відання яких охоплюють більшість питань місцевого життя. Представницькі органи місцевого самоврядування приймають загальнообов'язкові рішення та правила по предметам відання муніципальних утворень, затверджують місцевий бюджет та плани розвитку муніципального утворення. Місцева адміністрація управляє муніципальною власністю, місцевими фінансами, вирішує інші питання місцевого значення.

Органи спеціальної компетенції – це органи місцевого самоврядування, які відають окремими сферами місцевого життя або виконують окремі функції у відношенні всіх або багатьох областей місцевого життя: відділ науки, відділ охорони здоров'я, відділ освіти, відділ надзвичайних ситуацій, відділ соціального захисту населення, тощо.

Здобувач має усвідомлювати, що другий елемент компетенції – це права та обов'язки – основний, головний елемент. Повноваження, які здійснюють органи місцевого самоврядування розділяються на повноваження загального характеру та повноваження конкретного характеру. Повноваження загального характеру якби визначають задачі, напрямки роботи органів місцевого самоврядування, а повноваження конкретного

характеру завжди пов'язані з вирішенням окремих питань загального та оперативного управління.

Рекомендовані джерела до вивчення теми

Нормативні акти

1. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 2002. №10. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. з наст змінами. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. Відомості Верховної Ради України. 1997. №24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>

Основна література

1. Любченко П. М. Муніципальне право : підручник. Харків: Право, 2019. 512 с.
2. Муніципальне право: Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни / уклад.: С. Г. Серьогіна, І. І. Бодрова, О.Ю. Лялюк та ін. – Х.: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. – 66 с. [mnp MP 2020.pdf \(nlu.edu.ua\)](#)
3. Наливайко Л. Р. Державне будівництво та місцеве самоврядування: конспект лекцій. Дніпро, 2019. 199 с. [l8.1.pdf \(dduvs.in.ua\)](#)

Додаткова література

1. Максименко Ю. Статус і повноваження депутатів місцевих рад. Підприємництво, господарство і право. 2021. №2. С.175-180. [33.pdf \(pgp-journal.kiev.ua\)](#)
2. Крепак М. С., Горачук В. В., Коцур В. В. Місцеві ради та їх виконавчі органи: взаємовідносини, розподіл компетенцій, взаємозалежність функцій. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2215>

Тема 5. Гарантії місцевого самоврядування, економічна та фінансова основа місцевого самоврядування.

Практичне заняття 8.

Питання для обговорення

1. Поняття та система гарантій місцевого самоврядування.
2. Загальні гарантії: політичні, економічні, культурні.
3. Спеціальні (власне юридичне) гарантії.
4. Правове забезпечення та гарантії діяльності місцевої державної адміністрації.
5. Поняття фінансово-економічної основи місцевого самоврядування.
6. Право комунальної власності.
7. Місцевий бюджет та інші місцеві фінанси.
8. Доходи та витрати місцевих бюджетів.

Тема доповіді (обсяг до 5 сторінок).

1. Участь держави в формуванні доходів місцевих бюджетів.

Практичне заняття 9.

Питання для обговорення

1. Судові та інші правові форми захисту місцевого самоврядування.
2. Конституційне право місцевого самоврядування на захист.
3. Правові обмеження для посадових осіб органів місцевого самоврядування.
4. Відповідальність органів місцевого самоврядування перед державою, перед територіальною громадою, перед фізичними та юридичними особами.
5. Дострокове припинення повноважень органів місцевого самоврядування; органів територіальної самоорганізації населення, сільського, селищного, міського голови.

Тестування.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Здобувач має усвідомлювати, що повноваження депутатів, порядок організації та гарантії депутатської діяльності визначаються Конституцією України, цим Законом, Законом України «Про статус депутатів місцевих рад» та Законом України «Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів».

Здобувач має знати, що система гарантій місцевого самоврядування – це вся сукупність умов та засобів, які забезпечують їх реалізацію та правовий захист. Вона включає: загальні (економічні, політичні, духовні) гарантії та спеціальні (власно юридичні) гарантії. Економічні гарантії – це економічна система суспільства, в основі якої лежить принцип свободи економічної діяльності, підприємництва та праці. Політичні гарантії – це політико-правовий режим нашої держави: система державної влади, яка ґрунтується на принципах державної влади, народовладдя, повнота і гарантованість основних прав та свобод людини та громадянина. Духовні гарантії – система духовних цінностей та орієнтацій діяльності людини та суспільства в цілому, рівень культури, право пізнання в суспільстві. Спеціальні гарантії (власно юридичні) – правові засоби забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування.

Здобувач має розуміти, що головна мета гарантій полягає в тому, щоб правовими засобами забезпечити захист прав місцевого самоврядування та забезпечити організаційну та матеріально-правову самостійність органів місцевого самоврядування. Особливу роль в системі гарантій місцевого самоврядування відіграє конституційне право місцевого самоврядування на судовий захист. Місцеве самоврядування також передбачає відповідальність органів за здійснення функцій та повноважень. Відповідальність органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб – це неблагополучні правові наслідки, які настають за прийняті ними противоправні рішення, дії, бездіяльність, неналежне здійснення своїх задач та функцій. Правове регулювання відповідальності передбачено у ст. 74-77 Закону.

Здобувач має усвідомлювати, що існують три види відповідальності в муніципальному праві України. Згідно ст. 74 Закону, органи та посадові особи місцевого самоврядування несуть відповідальність за свою діяльність перед територіальною громадою, державою, фізичними та юридичними особами. Дострокове припинення повноважень органів місцевого самоврядування, органів територіальної самоорганізації населення, сільського, селищного, міського голови передбачено у ст. 78-80 Закону. Згідно зі ст. 78 Закону повноваження сільської, селищної, міської, районної в місті ради, районної, обласної ради можуть бути достроково припинені у разі: а) якщо рада прийняла рішення з порушенням Конституції України, інших законів, прав і свобод громадян, ігноруючи при цьому вимоги компетентних органів про приведення цих рішень у відповідність із законом; б) якщо сесії ради не проводяться без поважних причин у строки, встановлені цим Законом або рада не вирішує питань, віднесених до її відання.

Рекомендовані джерела до вивчення теми

Нормативні акти

1. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 р. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 20-21. Ст.190.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14>
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. №24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>
3. Про статус депутатів місцевих Рад народних депутатів: Закон України від 11 липня 2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 40. Ст.290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15>

Основна література

1. Зимовець А. В. Муніципальне право: конспект лекцій. Дніпро, 2016. 298 с. [14.1.pdf \(dduvs.in.ua\)](#)
2. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцеве

самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. К., 2017. 110 с. URL: [Mischeve Samjvriyad-PRINT book 01 11-PRN.qxd \(csi.org.ua\)](#)

Додаткова література

1. Прієшкіна О. В. Корупція в органах місцевого самоврядування та її запобігання. *Матеріали 74-ї наукової конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників економіко-правового факультету ОНУ імені І.І. Мечникова* (м. Одеса, 27-29 листопада 2019 р.). / Відп. ред. А. В. Смітюх. Одеса, Фенікс, 2019. С. 55-58.
2. Prieshkina O.V. Municipality: constitutional and legal Aspects. *Visnik Odessa I.I.Mechnikov National University*. 2018. t. 23. Vipusk 1(32). S. 22-26.

Змістовий модуль 2.

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПОРЯДОК РОБОТИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.

Тема 6. Правове регулювання організаційних форм діяльності місцевого самоврядування.

Практичне заняття 10.

Питання для обговорення

1. Сесія – основна організаційно-правова форма діяльності місцевих рад.
2. Регламенти місцевих рад.
3. Акти, які приймаються на сесіях місцевих рад, та вимоги які пред'являються до актів органів місцевого самоврядування.

Тестування.

Практичне заняття 11.

Питання для обговорення

1. Порядок утворення, система, функції та повноваження постійних комісій місцевих рад.

2. Організація роботи постійних комісій місцевих рад.
3. Функції голів місцевих рад.
4. Організація роботи голів місцевих рад.

Тема доповіді (обсяг до 5 сторінок).

1. Організаційно-правові форми діяльності органів самоорганізації населення.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Здобувач має усвідомлювати, що сесія – основна організаційно-правова форма діяльності рад. Сесія складається з пленарних засідань ради та засідань постійних депутатських комісій. Перша сесія новообраної сільської, селищної, міської ради скликається відповідною територіальною виборчою комісією не пізніше ніж за два тижня після реєстрації новообраних депутатів ради в кількості, яка забезпечує повноважність складу ради відповідно до ст. 45 цього Закону. Перше пленарне засідання першої сесії відкриває голова зазначеної територіальної виборчої комісії, який інформує раду про підсумки виборів депутатів, а також про підсумки виборів сільського, селищного, міського голови. З часу обрання секретаря ради віг головує на пленарних засіданнях ради. Сесія ради скликається в міру необхідності, але не менше одного разу на квартал, а з питань відведення земельних ділянок – не рідше ніж один раз на місяць. Не пізніше як на другій сесії затверджується регламент, а також положення про постійні комісії ради. Сесії проводяться гласно. У разі необхідності рада може прийняти рішення про проведення закритого пленарного засідання. Правове регулювання роботи сесії рад передбачено у ст. 46 Закону.

Здобувач має знати, що постійні комісії ради є органами ради, що обираються з числа її депутатів для вивчення, попереднього розгляду та підготовки питань, які належать до її відання, здійснення контролю за виконанням рішень ради, її виконавчого комітету. Постійні комісії ради є підзвітними раді та відповідальними перед нею. Депутати працюють в

постійних комісіях на громадських засадах. За рішенням обласних рад голови постійних комісій з питань бюджету можуть працювати в раді на постійній основі. Постійні комісії обираються радою на строк її повноважень у складі голови і членів комісії. До складу постійної комісії не можуть бути обрані сільський, селищний, міський голова, секретар селищної, сільської, міської ради, голова районної у місті (у разі її створення), районної, обласної ради, їх заступники. Постійні комісії попередньо розглядають кандидатури осіб, які пропонуються до обрання, затвердження, призначення або погодження відповідною радою, надають висновки з цих питань. Рекомендації постійних комісій підлягають обов'язковому розгляду органами, підприємствами, установами, яким вони адресовані. Про результати розгляду та вжиті заходи повинно бути повідомлено комісіям у встановлений ними строк.

Рекомендовані джерела до вивчення теми

Нормативні акти

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. №24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>
2. Про статус депутатів місцевих Рад народних депутатів: Закон України від 11 липня 2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 40. Ст.290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15>
3. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. №13. Ст.91. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
4. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11.07.2001 р. № 2625-III. *Відомості ВРУ*. 2001. № 48. Ст. 254. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>

Основна література

1. Бодрова І. І. Державне будівництво та місцеве самоврядування. Підручник. 2017. 360 с.

2. Зимовець А. В. Муніципальне право: конспект лекцій. Дніпро, 2016. 298 с. [14.1.pdf \(dduvs.in.ua\)](http://dduvs.in.ua/14.1.pdf)

Додаткова література

1. Баранов С. О. Сучасні проблеми правового регулювання процесу децентралізації влади в Україні та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Право*. 2018. №34. Т.2. С.16-19. <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc34/6.pdf>
2. Кривенко В. В. Результати дослідження проблеми запобігання корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням в органах місцевого самоврядування України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Право*. 2018. №36. Т.2. С.20-22. http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc36/part_2/7.pdf
3. Право і прогрес: запити громадянського суспільства: монографія / за заг. ред. Н.М.Оніщенко. Київ: Наукова думка, 2020. 368 с.
4. Прієшкіна О. В. Конституційно-правовий статус міського голови в Україні. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Правознавство*. 2019. Том 24. Випуск 1 (34). С. 7-15.
5. Прієшкіна О. В. Деякі проблемні питання муніципальної відповідальності в Україні. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Правознавство*. 2019. Том 24. Випуск 2 (35). С. 67-75.
6. Прієшкіна О.В. Організаційно-правові форми безпосередньої демократії в Україні: проблеми та перспективи. *Матеріали Всеукраїнської дистанційної конференції, присвяченої 20-річчю створення економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І.І. Мечникова* (Одеса, 14-15 вересня 2018 р.) ОНУ імені І.І. Мечникова. Одеса, Фенікс, 2018. С. 512-520.
7. Прієшкіна О. В. Місьцеве самоврядування – особлива форма децентралізації державної влади. *Правовий вимір конституційної та*

- кримінальної юрисдикції в Україні та світі. Другі юридичні читання: матеріали Всеукраїнської дистанційної наукової конференції (26 квітня 2019 року, м. Одеса) / За заг.ред. Л. О.Корчової, І. А. Дришлюка; уклад. А. В.Левенець, О. В.Нарожна. Одеса: Фенікс, 2019. С.34-38.
8. Прієшкіна О.В. Правове регулювання місцевих податків та зборів. *Матеріали науково-практичної конференції наукових працівників Харківського університету імені В.М.Каразіна* (21 квітня 2017 року, м. Харків). С. 282-285. (в співавторстві).
 9. Прієшкіна О.В. Особливості фінансування місцевого самоврядування в Україні в умовах децентралізації. *Правова держава*. 2017. № 27. С. 42-47 (в співавторстві)
 - 10.Ровинська К. І. Законодавче закріплення прозорості та відкритості владних інституцій місцевого рівня: міжнародний досвід. *Правова держава*. 2019. № 31. С. 17-24. <http://pd.onu.edu.ua/article/view/143440/144572>
 - 11.Стрільчук В. А. Муніципалізація концепту стійкого (збалансованого) розвитку. *Правова держава*. 2019. № 31. С. 25-30. <http://pd.onu.edu.ua/article/view/143442/144574>
 - 12.Шамрай В.В. Місцеве самоврядування як чинник впливу на процес інтернаціоналізації конституційного права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Право"*. 2018. Т.1. С.52-55. <http://dsr.univ.kiev.ua/pub/242884/>

Тема 7. Організація роботи депутатів місцевих рад.

Практичне заняття 12.

Питання для обговорення

1. Служба в органах місцевого самоврядування – самостійна форма публічної служби.
2. Виникнення та термін повноважень депутатів місцевих рад.

3. Депутатський запит. Депутатська недоторканість. Депутатські групи і депутатські пости.
4. Порядок одержання згоди ради на притягнення депутата до відповідальності.

Тестування.

Практичне заняття 13.

Питання для обговорення

1. Депутатський запит. Депутатська недоторканість. Депутатські групи, фракції, пости.
2. Роль депутатів місцевих рад в вирішенні економічних, соціальних і правових питань.
3. Відповідальність депутата, порядок його відклику.
4. Звільнення депутата від виборчих та службових обов'язків та відшкодування витрат, пов'язаних з депутатською діяльністю.

Тема доповіді (обсяг до 5 сторінок).

1. Відзив депутата: процедура, умови, наслідки.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Здобувач має усвідомлювати, що повноваження депутатів ради починаються з моменту офіційного оголошення відповідною територіальною комісією на сесії ради рішення про підсумки виборів та визначення повноважень депутатів і закінчуються в день першої сесії ради нового скликання. Повноваження депутата можуть бути припиненні достроково у випадках, передбачених законом. Депутат зобов'язаний брати участь у роботі сесій ради, засідань постійної та інших комісій ради, до яких його обрано. Депутат представляє інтереси всієї територіальної громади, має всю повноту прав, що забезпечують його активну участь у діяльності ради, несе обов'язки перед виборцями, радою, її органами, виконує їх доручення. Депутат, крім секретаря ради, повинен входити до складу однієї з постійних комісій ради.

Депутат має право звернутися з запитом до керівників ради та її органів, підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, розташованих або зареєстрованих на відповідній території, а депутат міської, районної, обласної ради також до голови місцевої державної адміністрації з питань, віднесених до відання ради.

Здобувач має знати, що правова регламентація правового статусу депутатів місцевих рад передбачена Законом України «Про статус депутатів місцевих рад».

Здобувач має усвідомлювати, що орган або посадова особа, до яких звернено запит, зобов'язані дати усну або письмову відповідь на запит на сесії ради у строки і в порядку, які встановлені радою відповідно до закону. За результатами розгляду запиту рада приймає рішення. На час сесій, засідань постійних комісій рад, а також для здійснення депутатських повноважень, депутат звільняється від виконання виробничих або службових обов'язків з відшкодуванням йому середнього заробітку за основним місцем роботи та інших витрат, пов'язаних з депутатською діяльністю, за рахунок відповідного місцевого бюджету. Депутат має право з будь-яких офіційних документів, які зберігаються у відповідних органах місцевого самоврядування, робити виписки, копіювання цих документів. Повноваження депутатів, порядок організації та гарантії депутатської діяльності визначаються Конституцією України, цим Законом, Законом України «Про статус депутатів місцевих рад» та Законом України «Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів».

Рекомендовані джерела до вивчення теми

Нормативні акти

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. Відомості Верховної Ради України. 1997. №24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>
2. Про статус депутатів місцевих Рад народних депутатів: Закон України

від 11 липня 2002 р. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 40.
Ст.290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15>

Основна література

1. Любченко П. М. Муніципальне право : підручник. Харків: Право, 2019. 512 с.
2. Муніципальне право: Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни / уклад.: С. Г. Серьогіна, І. І. Бодрова, О.Ю. Лялюк та ін. – Х.: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 66 с. [mnp MP 2020.pdf \(nlu.edu.ua\)](#)
3. Наливайко Л. Р. Державне будівництво та місцеве самоврядування: конспект лекцій. Дніпро, 2019. 199 с. [l8.1.pdf \(dduvs.in.ua\)](#)

Тема 8. Організація роботи виконкомів сільських, селищних, міських рад.

Практичне заняття 14.

Питання для обговорення

1. Поняття та функції виконавчих комітетів сільських, селищних, міських рад.
2. Порядок формування виконавчих комітетів сільських, селищних, міських рад.
3. Загальна компетенція виконкомів сільських, селищних, міських рад.
4. Галузева компетенція виконкомів сільських, селищних, міських рад.

Тестування.

Практичне заняття 15.

Питання для обговорення

1. Голова виконкому: поняття, значення, повноваження.
2. Засідання виконкому: поняття та призначення.
3. Організація роботи виконкому.
4. Акти виконкому та його органів.

Тестування.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Здобувач має усвідомлювати, що згідно ст. 11 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах рад є їх виконавчі органи (комітети, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи). Ці органи є підконтрольними, підзвітними відповідним радам, а з питань здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади також підконтрольні відповідним органам виконавчої влади. У сільських радах, що представляють територіальні громади, які налічують до 500 жителів, за рішенням відповідної територіальної громади або сільської ради виконавчий орган влади може не створюватися. У цьому випадку функції виконавчого органу ради (крім розпорядження земельними та природними ресурсами) здійснює сільський голова одноособово. До складу виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради входить також за посадою секретар ради. Кількісний склад виконавчого комітету визначається відповідною радою. Персональний склад виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради затверджується радою за пропозицією сільського, селищного, міського голови, районної у місті ради – голова відповідної ради. Очолює виконавчий комітет сільської, селищної, міської ради відповідно сільський, селищний, міський голова, районну у місті раду – голова відповідної ради. У виконавчому комітеті сільської ради функції секретаря виконавчого комітету за рішенням ради може здійснювати секретар відповідної ради. На осіб, які входять до складу виконавчого комітету ради і працюють у ньому на постійній основі, поширюються вимоги щодо обмеження сумісності їх діяльності з іншою роботою, встановлені цим Законом для сільського, селищного, міського голови. До складу виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради не можуть входити депутати відповідної ради, крім секретаря ради.

Здобувач має знати, що органи місцевого самоврядування та їх посадові особи по питанням відання місцевого самоврядування приймають нормативно-правові акти, які є підзаконними. Ці правові акти, як правило, називаються рішеннями. Голова виконавчого органу в межах своїх повноважень, як правило, видає постанови та розпорядження. Керівник структурного підрозділу виконавчого органу місцевого самоврядування видає по питанням свого відання накази. Правові акти органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб можуть бути відмінені цими органами та їх посадовими особами або признані недійсними по рішенню суду.

Здобувач має знати, що правове регулювання виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради передбачено ст. 51 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Рекомендовані джерела до вивчення теми

Нормативні акти

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. Відомості Верховної Ради України. 1997. №24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>

Основна література

1. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. К., 2017. 110 с. URL: [Mischeve_Samjvriyad-PRINT_book_01_11-PRN.qxd \(csi.org.ua\)](https://csi.org.ua/Mischeve_Samjvriyad-PRINT_book_01_11-PRN.qxd)
2. Любченко П. М. Муніципальне право : підручник. Харків: Право, 2019. 512 с.
3. Муніципальне право: Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни / уклад.: С. Г. Серьогіна, І. І. Бодрова, О.Ю. Лялюк та ін. – Х.: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 66 с. [mnp_MP_2020.pdf \(nlu.edu.ua\)](https://nlu.edu.ua/mnp_MP_2020.pdf)

Додаткова література

1. Любченко П. М. Організаційні форми роботи представницьких органів місцевого самоврядування: моногр. / П. М. Любченко, С. О. Семко. Х.: Право, 2012. 216 с.
2. Лялюк О. Ю. Основи організації і діяльності місцевих рад в Україні: моногр. Х.: Право, 2008. 288с.

Змістовий модуль 3.

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.

Тема 9. Місцеве самоврядування у США та країнах Західної Європи.

Практичне заняття 16.

Питання для обговорення

1. Органи місцевого самоврядування в США.
2. Принципи самоврядування або принцип гомруля в США.
3. Органи місцевого самоврядування в Великобританії.
4. Органи місцевого самоврядування у Франції.
5. Сучасні муніципальні реформи в країнах Західної Європи: напрямки та етапи.

Тема доповіді (обсяг до 5 сторінок).

1. Сучасні муніципальні реформи в зарубіжних країнах: напрямки та етапи.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Здобувач має усвідомлювати, що місцеве самоврядування в США – це приклад класичної демократії. Населенням обираються представницькі органи, а також може обиратися ряд посадових осіб. Так, в штаті Іллінойс (США) обирається шериф, клерк графства, казначей. Система «сильний мер – рада» діє в США, а також в Канаді та Японії.

Здобувач має знати, що в межах англосаксонської моделі (Великобританія) місцеві представницькі органи формально виступають як діючі автономно в межах представлених їм повноважень, де існує пряма підзвітність нижчестоящих органів вищестоящим. Для даної моделі характерна відсутність на місцях повноважних представників центральної влади, які опікують місцеві представницькі органи. В Великобританії всі місцеві ради засідають 4 рази на рік, а комітети керують багатьма напрямками муніципальної діяльності, оскільки рада їм, як правило, делегує свої повноваження.

У Франції можна виділити комуни, кантони, округи, департаменти, регіони, а в Великобританії – округи та графства. Більш високим рівнем матеріальної організації є департаменти, округи, графства та провінції. У Франції отримала поширення континентальна (французька) модель місцевого самоврядування. Вона заснована на взаємозв'язку прямого державного управління (державна адміністрація) на місцях та місцевого самоврядування. З урахуванням муніципальної реформи у Франції та Великобританії у 60-х роках можна навіть говорити про значну схожість між ними. У Франції комунальні ради збираються на чергові сесії чотири рази на рік, в той час як генеральна рада департаментів – два рази на рік. А система «слабкий мер – рада» зародилася в Великобританії та передбачає, що рада наділяється як нормотворчими, так і виконавчими повноваженнями.

В ряді німецьких земель (Пфальц Саар) місцевий виконавчий орган – бургомістр, також обирається радою. Бургомістр має право опротестувати рішення ради та призупинити його виконання. В Основному Законі Німеччини лише констатується, що «в землях, уїздах та общинах народ повинен мати представництво, яке побудоване загальними, прямими, свободними, рівними та тайними виборами». В Конституції Франції 1958 року лише вказується, що «територіальними колективами Республіки являються комуни, департаменти», які «вільно управляються виборними радами при наявності умов, передбачених законом». Конституційні положення про

місцеве самоврядування конкретизуються та деталізуються чинним законодавством і, перш за все, нормами конституційного і адміністративного права. Зокрема, можуть прийматися як загальні закони, так і закони, які регулюють діяльність місцевих органів в окремих ланках адміністративно-територіального поділу.

Рекомендовані джерела до вивчення теми

Основна література

1. Звіздай О. В. Наукові теорії походження місцевого самоврядування та сформовані на їх основі моделі. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. №4. [НАУКОВІ ТЕОРІЇ ПОХОДЖЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА СФОРМОВАНІ НА ЇХ ОСНОВІ МОДЕЛІ | О В Звіздай | Державне управління: удосконалення та розвиток №4 2017 \(nauka.com.ua\)](http://naukovi.teorii.pohodzhennia.mistseвого.samovryaduvannia.ta.sformovani.na.i.kh.osnovi.modeli | O.V.Zvzidai | Derzhavne.upravlinnia:.udoskonalennia.ta.rozvytok.No4.2017 (nauka.com.ua))
2. Прієшкіна О.В. Імплементація міжнародних стандартів захисту прав людини у компетенцію органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту прав дитини: проблеми та перспективи розвитку. *Правова держава*. 2018. №29. С. 36–42.

Додаткова література

1. Frantzich S. E. Citizen Democracy : Political Activists in a Cynical Age. 2-d Ed. Lanham, Md. : Rowman & Littlefield Publishers, 2009. 256 p.
2. Крет О. Транспарентність влади: польський досвід . *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. Київ, 2011. Вип. 22. С. 334–340.
3. Пилаєва В. М., Реалізація принципу транспарентності діяльності органів виконавчої влади: європейський досвід. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Випуск 6-1. Том 3. 2014. С. 27.
4. Прієшкіна О. В. Розвиток місцевого самоврядування Франції. *Правовий вимір конституційної та кримінальної юрисдикції в Україні та в світі. Треті юридичні читання: матеріали ювілейної всеукраїнської дистанц. Конференції 10 квітня 2020 р.)* / За заг. ред. Л.О. Корчевної, О.А.

Тема 10. Місцеве самоврядування у країнах Східної Європи.

Практичне заняття 17.

Питання для обговорення

1. Органи місцевого самоврядування в Болгарії.
2. Органи місцевого самоврядування в Польщі.
3. Характеристика нормативно-правового регулювання організації місцевого самоврядування у країнах Європи.
4. Міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування з міжнародними неурядовими організаціями місцевих влад та місцевими владами зарубіжних держав.

Тема доповіді (обсяг до 5 сторінок).

1. Найбільш вдалі практики проведення реформ з децентралізації влади у країнах Східної Європи: порівняльний аналіз.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Здобувач має надавати загальну характеристику організації місцевого самоврядування у країнах Східної Європи.

Здобувач має усвідомлювати, що прикладом може стати закон про місцеве самоврядування і місцеву адміністрацію 1991 року в Болгарії; згідно зі ст. 163 розділу VIII Конституції Республіки Польща від 2 квітня 1997 року «територіальне самоврядування виконує публічні задачі, які не закріплені Конституцією або законами за органами інших публічних влад». В 1990 році в Польщу була проведена реформа організації влади на місцях. Польща безпосередньо ділиться на 49 воєводств, одним з яких є столичне місто – воєводство Варшава.

Здобувач має знати і характеризувати систему нормативних актів та таких рекомендаційного характеру щодо організації місцевого самоврядування. Це Всесвітня Декларація місцевого самоврядування 1985р.,

Європейська типова конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами та органами влади 1980 р., Європейська урбаністична Хартія 1992 р. та інші акти.

Здобувач має усвідомлювати, що від сприйняття Україною міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування та місцевої демократії залежить рішень формування громадянського суспільства та строки входження України до ЄС. Тому здобувач має розумти значення міжнародного співробітництва органів місцевого самоврядування з міжнародними неурядовими організаціями місцевих влад та місцевими владами зарубіжних держав.

Рекомендовані джерела до вивчення теми

Основна література

1. Бурик М. Досвід розвитку територіальних громад держав Східної Європи. *Наукові перспективи*. 2023. №7(37). С.52-60.
<http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/5643/5675>
2. Прієшкіна О.В. Імплементация міжнародних стандартів захисту прав людини у компетенцію органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту прав дитини: проблеми та перспективи розвитку. *Правова держава*. 2018. №29. С. 36-42.

Додаткова література

1. Frantzich S. E. Citizen Democracy : Political Activists in a Cynical Age. 2-d Ed. Lanham, Md. : Rowman & Littlefield Publishers, 2009. 256 p.
2. Пилаєва В. М., Реалізація принципу транспарентності діяльності органів виконавчої влади: європейський досвід. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Випуск 6-1. Том 3. 2014. С. 27.
3. Прієшкіна О. В. Розвиток місцевого самоврядування Франції. *Правовий вимір конституційної та кримінальної юрисдикції в Україні та в світі. Треті юридичні читання: матеріали ювілейної всеукраїнської дистанц. Конференції 10 квітня 2020 р.)* / За заг. ред. Л.О. Корчевної, О.А. Чувакова. О.: Фенікс, 2020. С.38-42.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ ДОПОВІДІ

Доповідь – аналітичний огляд джерел інформації, і він повинен бути продуктивного типу, тобто містити творче осмислення джерел. Доповідь широко застосовується в навчальному процесі як спосіб оцінювання не тільки знань здобувача, а ще і його вміння опрацьовувати та аналізувати джерела інформації. Виконання здобувачем таких робіт стимулює творчі здібності та дозволяє повністю розкрити його потенціал до самостійної роботи.

Вимоги до написання доповіді:

- здобувач самостійно обирає серед запропонованих викладачем тем, які містяться після плану кожного практичного заняття;
- доповідь має бути написана українською мовою;
- повинна містити глибоке наукове дослідження, грамотна написана та акуратно оформлений (вирівнювання по ширині, без переносів);
- текстовий редактор – *Microsoft Word*, формат сторінки A4 (297x210 мм), орієнтація – книжкова, поля – 20 мм; гарнітура – *Times New Roman*, кегель – 14, міжрядковий інтервал – 1, стиль – *Normal*;
- наступний рядок – текст з абзацним відступом 1,25 см;
- обсяг повинен бути таким, щоб повністю розкрити суть теми та містити всі необхідні структурні елементи (вступ, основну частину, висновки);
- посилання на літературу подається у тексті статті обов’язково у квадратних дужках, двома цифрами, де перше число означає порядковий номер у списку використаних джерел, друге – номер сторінки цитованої роботи. Наприклад: [2, с. 34];
- список використаних джерел під назвою «**Список використаної літератури**» (жирний шрифт, курсив, вирівнювання по центру, кегель 14) розміщується наприкінці тексту і повинен оформлятися відповідно до ДСТУ

8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання».

- література надається гарнітурою – *Times New Roman*, кеглем – 12, міжрядковий інтервал – 1, стиль – *Normal*;
- зазначення видавництва та загальної кількості сторінок для друкованих видань є обов’язковим.
- захист проходить на практичному занятті. Час виступу 5-7 хвилин. Перевіряється володіння матеріалом викладеним в доповіді та загальне розуміння теми доповіді. Оцінювання доповіді проводиться згідно наведеної методики у вказаному діапазоні балів;
- роздруковану роботу або електронний варіант оформленої презентації доповіді здобувач здає викладачеві, а у разі он-лайн навчання пересилає на електронну пошту викладача.

ПОЛІТИКА КУРСУ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Політика щодо дедлайнів та перескладання: Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (-10%). Обов'язкова присутність здобувачів під час проведення періодичного контролю. У випадку пропуску заняття здобувач зобов'язаний відпрацювати його у позанавчальний час за погодженням з викладачем. Перескладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин.

Політика щодо академічної доброчесності: регламентується [*Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату у освітній та науково-дослідній роботі учасників освітнього процесу та науковців Одеського національного університету імені І.І. Мечникова \(polozhennya-antiplagiat-2021.pdf \(onu.edu.ua\)\).*](#)

Політика щодо відвідування: Відвідування занять є обов'язковим. В окремих випадках навчання може відбуватись он-лайн з використанням дистанційних технологій або в асинхронному режимі. Порядок та умови такого навчання регламентуються *Положенням про організацію освітнього процесу в ОНУ (poloz-org-osvit-process 2022.pdf (onu.edu.ua)).*

Види робіт та критерії оцінювання

Вид роботи	Кількість балів
Поточний контроль:	
- Опитування за питаннями відповідної теми на практичному занятті, участь у дискусійних обговореннях	від 0 до 3
- Підготовка доповіді	від 0 до 2
- Поточне тестування	від 0 до 2

Вид роботи	Бали	Критерії оцінювання
Опитування за питаннями відповідної теми на практичному занятті	0 балів	Здобувач не бере участь у практичному занятті, є лише спостерігачем; ніколи не виступає і не задає питання, незацікавлений у вивченні матеріалу; дає неправильні відповіді на запитання, показує незадовільне знання понятійного апарату і літературних джерел.

	1 бал	Здобувач іноді бере участь в практичному занятті; частково виступає і задає питання; допускає істотні помилки під час відповідей на запитання; показує пасивну роботу на практичних заняттях; показує фрагментарні знання понятійного апарату і літературних джерел; показує невміння публічно представляти матеріал.
	2 бали	В цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Може висказати власну думку щодо іншої доповіді.
	3 бали	Здобувач бере активну участь у практичному занятті; демонструє глибокі знання, дає повні відповіді на запитання; бере активну участь у обговоренні проблемних питань, користується додатковою навчально-методичною та науковою літературою; наводить доцільні приклади; вміє знаходити найбільш адекватні форми розв'язання суперечностей; здатний публічно представити матеріал, здатний аналізувати відповіді інших здобувачів, вказувати на пропущені аспекти, надає власну оцінку проблемі.
Вирішення тестових завдань (кожна задача у практичному занятті оцінюється окремо)	0 балів	Відповідь невірна.
	1 бал	Відповідь вірна.
Підготовка доповіді	0 балів	Не зараховуються реферати (довідки) та презентації, які виконані не самостійно або запозичені з мережі Інтернет.
	1 бал	Довідка та презентація виконані самостійно, проте не опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз дан описово, змістовний матеріал представлений схематично, у висновку сформульовані загальні висновки (або вони взагалі відсутні), тема не розкрита, робота не відповідає вимогам.
	2 бали	Довідка та презентація виконані самостійно, оформлення відповідає вимогам, опрацьована актуальність теми із зазначенням невирішених раніше аспектів, теоретичний аналіз ґрунтовний та самостійний, здобувач усно та без допомоги викладача пояснює матеріал, змістовний матеріал представлений добре, у висновку сформульовані самостійні висновки, тема загалом розкрита, інформація у презентації подана із використанням самостійно розроблених схем, малюнків, графіків, містить посилання на джерела, які відповідно оформлені та є актуальними.

Здобувачі можуть отримати додаткові (бонусні) бали з участь у конференції з публікацією тез доповідей (до 10 балів).

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Муніципальне право України як галузь права, його предмет та особливості.
2. Муніципально-правові відносини: їх суб`єкти.
3. Муніципально-правові норми та інститути.
4. Джерела муніципального права України.
5. Принципи муніципального права.
6. Система муніципального права.
7. Місце муніципального права в правовій системі України.
8. Місцеве самоврядування в США. Принципи самоврядування.
9. Місцеве самоврядування в Західній Європі.
10. Поняття місцевого самоврядування. Функції місцевого самоврядування.
11. Поняття компетенції органів місцевого самоврядування.
12. Поняття, системи органів місцевого самоврядування.
13. Форми територіальної самоорганізації населення.
14. Відповідальність органів місцевого самоврядування.
15. Представницькі органи місцевого самоврядування.
16. Поняття територіальної громади.
17. Державно-правове становище сільського, селищного, міського голови.
18. Секретар сільської, селищної, міської ради.
19. Постійні комісії рад, виникнення, система, повноваження, функції.
20. Асоціації та союзи муніципальних утворень.
21. Організація місцевої влади в радянський час.
22. Державна підтримка місцевого самоврядування.
23. Повноваження органів місцевого самоврядування.
24. Фінансово-економічна база місцевого самоврядування. Місцевий бюджет. Місцеві податки та збори.
25. Комунальна (муніципальна) власність.

26. Доходи і витрати бюджетів місцевого самоврядування.
27. Депутат ради. Депутатський запит. Депутатська недоторканість.
28. Організаційні форми діяльності органів місцевого самоврядування.
29. Сесія – головна (основна) організаційно-правова форма діяльності місцевих рад. Особливості підготовки і проведення сесії місцевих рад.
30. Організація роботи постійних комісій місцевих рад.
31. Діяльність депутатів в раді. Відповідальність депутата, порядок його відзиву.
32. Голова місцевої державної адміністрації. Управління, відділи та інші служби місцевої державної адміністрації.
33. Правове забезпечення місцевого самоврядування.
34. Місцевий референдум. Збори (сходи) громадян. Органи територіальної самоорганізації населення.
35. Поняття муніципальної служби, її принципи.
36. Правовий статус муніципальних службовців. Проходження муніципальної служби.
37. Муніципальний службовець: обмеження, пов'язані з муніципальною службою. Гарантії та соціальні пільги муніципальних службовців.
38. Поняття та система гарантій місцевого самоврядування.
39. Акти місцевої державної адміністрації.
40. Місцеві референдуми, їх види. Громадські слухання.
41. Основні ознаки місцевого самоврядування.
42. Дострокове припинення повноважень сільського, селищного, міського голови, органів територіальної самоорганізації населення.
43. Міжнародно-правові стандарти місцевого самоврядування.
44. Формування органів місцевого самоврядування.
45. Виняткова компетенція сільських, селищних, міських рад.
46. Місцеве самоврядування в Східній Європі (Болгарії, Польщі, Румунії).

47. Суб'єкти і об'єкти муніципально-правових відносин.
48. Колективні звернення громадян (петиції) як форма безпосередньої (прямої) демократії).
49. Концепція місцевого самоврядування м.Одеси.
50. Хартія м.Одеси, роль та значення.
51. Магдебурзьке право як основа розвитку місцевого самоврядування в Україні в XIII-XVI ст.ст.
52. Місцеве самоврядування в політико – правових науках США та Західної Європи.
53. Сприйняття Україною міжнародно – правових стандартів місцевого самоврядування та місцевої демократії.
54. Міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування України з міжнародними неурядовими організаціями місцевих влад та місцевими владами зарубіжних держав.
55. Місцеве самоврядування в аспекті конституційної реформи.
56. Міжнародно-правові стандарти місцевого самоврядування.
57. Місцеві вибори.
58. Проблеми та перспективі розвитку місцевих органів виконавчої влади.
59. Місцеве самоврядування як форма безпосередньої демократії.
60. Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативні акти

1. Виборчий кодекс України від 19.12.2019 з наст. змінами. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 7, 8, 9. ст.48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>
2. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. Відомості Верховної Ради УРСР. 1990. №31. Ст. 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>
3. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 2002. №10. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. з наст змінами. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
5. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст.2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
6. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05 лютого 2015 року. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 13. ст.90. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19>
7. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. Відомості Верховної Ради України. 1997. №24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>
8. Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради України від 24 серпня 1991 р. № 1427. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 38. Ст. 502. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1427-12>
9. Про приватизацію: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - № 24, 38; 1993. - № 7, 17; 1994. - № 18; 1996. - № 9, 34.
10. Про статус депутатів місцевих Рад народних депутатів: Закон України від 11 липня 2002 р. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 40. Ст.290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15>

11. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015 року. Відомості Верховної Ради України. 2015. №13. Ст.91.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
12. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11.07.2001 р. № 2625-III. Відомості ВРУ. 2001. № 48. Ст. 254.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>

Спеціальна література

Основна

1. Бодрова І. І. Державне будівництво та місцеве самоврядування. Підручник. 2017. 360 с.
2. Зимовець А. В. Муніципальне право: конспект лекцій. Дніпро, 2016. 298 с. [14.1.pdf \(dduvs.in.ua\)](http://dduvs.in.ua)
3. Кобилецький М. Вплив магдебурзького права на розвиток місцевого самоврядування в Україні (XIV–XIX століття). *Право України*. 2020. №1. С. 212-224. https://pravoua.com.ua/ua/store/_pravoukr/_pravo_2020_1/pravo_2020_1-s13/
4. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. К., 2017. 110 с. URL: [Mischeve_Samjvriyad-PRINT_book_01_11-PRN.qxd \(csi.org.ua\)](http://Mischeve_Samjvriyad-PRINT_book_01_11-PRN.qxd(csi.org.ua))
5. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. К., 2017. 110 с. URL: [Mischeve_Samjvriyad-PRINT_book_01_11-PRN.qxd \(znu.edu.ua\)](http://Mischeve_Samjvriyad-PRINT_book_01_11-PRN.qxd(znu.edu.ua))
6. Любченко П. М. Муніципальне право : підручник. Харків: Право, 2019. 512 с.
7. Муніципальне право: Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни / уклад.: С. Г. Серьогіна, І. І. Бодрова, О.Ю. Лялюк та ін. Х.: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 66 с. [mnp_MP_2020.pdf \(nlu.edu.ua\)](http://mnp_MP_2020.pdf(nlu.edu.ua))

8. Наливайко Л. Р. Державне будівництво та місцеве самоврядування: конспект лекцій. Дніпро, 2019. 199 с. [l8.1.pdf \(dduvs.in.ua\)](#)
9. Прієшкіна О. В. Конституційно-правовий статус міського голови в Україні. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Правознавство*. 2019. Том 24. Випуск 1 (34). С. 7-15. URL: <http://heraldlaw.onu.edu.ua/article/view/166783>
10. Прієшкіна О.В., Кривошликова А.С. Особливості фінансування місцевого самоврядування в Україні в умовах децентралізації. *Правова держава*. 2017. № 27. С. 42-47. URL: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/233804>
11. Прієшкіна О.В., Кривошликова А.С. Імплементація міжнародних стандартів захисту прав людини у компетенцію органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту прав дитини: проблеми та перспективи розвитку. *Правова держава*. 2018. №29. С. 36-42. URL: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/140747>

Додаткова

1. Бурик З., Дзевелюк М., Рабенчук О. Публічне управління в умовах децентралізації влади. *Наукові перспективи*. 2023. №7(37). С.61-75. <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/5644/5676>
2. Гринів В. Сутність та детермінанти потенціалу розвитку регіону. *Наукові перспективи*. 2023. №3(33). С.176-188. <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/4182/4205>
3. Батанов О.В. Територіальна громада – первинний суб'єкт муніципальної влади в Україні: поняття та ознаки. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2008. №2 (12). С.52.
4. Берестова І. Е. Правова категорія «публічний інтерес» з позиції системного підходу. *Правова держава*. 2019. № 33. С. 19-28. <http://pd.onu.edu.ua/article/view/162015/165269>
5. Бойко І. Витоки, становлення та розвиток інституту народовладдя в

- Україні. *Право України*. 2019. №11. С. 165-182.
https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravo_2019_11/pravo_2019_11-s7/
6. Бурик З. Механізми управління комунальною власністю територіальних громад: теоретичні засади. *Наукові перспективи*. 2023. №6(36). С.50-60.
<http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/5270/5300>
7. Бурик М. Досвід розвитку територіальних громад держав Східної Європи. *Наукові перспективи*. 2023. №7(37). С.52-60.
<http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/5643/5675>
8. Гиренко Л. Цифровізація публічного управління: міжнародний та регіональний аспекти. *Наукові перспективи*. 2023. №5(35). С.145-158.
<http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/4870/4897>
9. Державне будівництво і місцеве самоврядування : посіб. для підгот. до іспиту / [С. Г. Серьогіна, О. Ю. Лялюк, І. І. Бодрова та ін.]. Харків : Право, 2021. 212 с.
10. Киричук І. Транспарентність органів місцевого самоврядування Західного регіону в контексті реалізації стратегії сталого розвитку «Україна–2020» . Наук. блог Нац. ун-ту «Острозька академія». <https://bit.ly/2y5iAhV>
11. Козюбра М. Взаємозв'язки між народовладдям, парламентаризмом та верховенством права: європейські стандарти і сучасні українські реалії. *Право України*. 2019. №11. С. 83-97.
https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravo_2019_11/pravo_2019_11-s1/
12. Крет О. Транспарентність влади: польський досвід. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. 2011. Вип. 22. С. 334–340.
13. Кузьмич А. Сучасні підходи до розвитку територій в Україні. *Наукові перспективи*. 2023. №3(33). С.99-107.
<http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/4176/4199>

14. Куфтирєв П. Концепція прямої електронної демократії як доцільний напрям розвитку України. *Право України*. 2019. №11. С.225-240. https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravo_2019_11/pravo_2019_11-s10/
15. Лукашевський Ю. Участь мешканців в управлінні містом. Досвід Львова від заснування міста до 1939 року. *Наукові перспективи*. 2023. №5(35). С.206-216. <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/4875/4902>
16. Лукашук М. Аналіз прозорості регіонів у забезпеченні ефективного врядування України. *Наукові перспективи*. 2023. №2(32). С.123-134. <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/3880/3901>
17. Прієшкіна О. В. Деякі проблемні питання муніципальної відповідальності в Україні. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Правознавство*. 2019. Том 24. Випуск 2 (35). С. 67-75.
18. Прієшкіна О. В. Місцеве самоврядування – особлива форма децентралізації державної влади. *Правовий вимір конституційної та кримінальної юрисдикції в Україні та світі. Другі юридичні читання: матеріали Всеукраїнської дистанційної наукової конференції (26 квітня 2019 року, м. Одеса) / За заг.ред. Л. О.Корчової, І. А. Дришлюка; уклад. А. В.Левенець, О. В.Нарожна. Одеса: Фенікс, 2019. С.34-38.*
19. Прієшкіна О. В. Розвиток місцевого самоврядування Франції. *Правовий вимір конституційної та кримінальної юрисдикції в Україні та в світі. Треті юридичні читання: матеріали ювілейної всеукраїнської дистанц. Конференції 10 квітня 2020 року) / За заг. ред. Л.О. Корчової, О.А. Чувакова. О.: Фенікс, 2020. С.38-42.*
20. Прієшкіна О.В. Розподіл єдиної державної влади як принцип засад конституційного ладу України. *Юридичний вісник*. 2015. №3. С. 162-168.
21. Прокопенко Н., Лазарева А., Мунтян Л. Розвиток територіальних

- громад у воєнний період. *Наукові перспективи*. 2023. №5(35). С.228-241. <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/4877/4904>
- 22.Ровинська К. І. Законодавче закріплення прозорості та відкритості владних інституцій місцевого рівня: міжнародний досвід. *Правова держава*. 2019. № 31. С. 17-24. <http://pd.onu.edu.ua/article/view/143440/144572>
- 23.Соїч О. В. Колективні суб'єкти як особливий різновид суб'єктів права. *Правова держава*. 2019. № 32. С. 44-50. <http://pd.onu.edu.ua/article/view/149512/150803>
- 24.Стефанюк О., Віремейчик А., Єрмак О. Адміністративно-територіальна реформа та її впровадження в Україні. *Наукові перспективи*. 2023. №6(36). С.177-187. <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/5280/5310>
- 25.Тетарчук І.В. Муніципальне право: навчальний посібник для підготовки до іспитів. К.: Центр учбової літератури, 2022. 206 с.
- 26.Томашевська А., Сурай І. Інвестиції в інфраструктурні проєкти як ключовий фактор розвитку та відбудови територіальних громад. *Наукові перспективи*. 2023. №7(37). С.269-281. <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/5661/5693>

Електронні інформаційні ресурси

1. <http://ovu.com.ua>
2. <http://www.rada.gov.ua>
3. <http://www.nau.kiev.ua>
4. <http://www.lawbook.org.ua>

Навчальне видання

МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

ЕЛЕКТРОННИЙ МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності 081 Право

Електронне практичне видання

Укладач

Прієшкіна Ольга Василівна

Оригінал-макет розроблено в авторській редакції.

Затвердж. авт. 28.08.2023. Шрифт Times New Roman.

Системні вимоги: операційна система сумісна з
програмним забезпеченням для читання файлів формату PDF.
Обсяг 0,9 МБ.

Кафедра конституційного права та правосуддя
Економіко-правовий факультет
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058